

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

УДК 378.147:796

Диба Т.Г.,

завідувач кафедри

фізичної культури та спортивної майстерності

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент;

Туманова В.М.,

старший викладач

кафедри фізичного виховання

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті аналізуються теоретичні засади компетентнісного підходу до підготовки вчителя фізичної культури. Визначаються вимоги вищої освіти до особистості вчителя фізичної культури; критерії та зміст професійної компетентності фахівців фізичної культури в галузі природничо-наукових дисциплін як базових при підготовці вчителя фізичної культури.

Ключові слова: фізичне виховання, вчитель фізичної культури, компетенції, компетентності, сучасна вища освіта.

Сучасний стан розвитку педагогічної науки в Україні на фоні стрімкої інтеграції міжнародних зв'язків, соціокультурних і економічних відносин, прагнення країни стати повноцінним членом європейської та світової спільноти визначає зміну цільових орієнтирів професійної педагогічної освіти, вимагає переосмислення її

стану крізь призму оновлення змісту, форм прояву та механізмів функціонування у суспільстві з урахуванням сучасних моделей семантичних і аксіологічних трансформацій свідомості та культури значних професійних спільнот. Модернізація освіти в глобальних масштабах висуває на перший план формування фахівця високої кваліфікації і компетентності, здатного до системного узагальнення досвіду минулого та інноваційного пошуку шляхів самореалізації в умовах неперервних кардинальних змін інформаційного суспільства [11].

Професійна освіта сьогодні набуває значення чинника соціально-економічного, інтелектуального, духовного і фізичного оновлення суспільства, її провідними сутнісними характеристиками стають безперервність здобуття знань, фахова компетентність та ціннісне ставлення до власного фізичного стану і здоров'я нації в цілому. Оскільки, як свідчать дані розробників Цільової комплексної програми «Фізичне виховання – здоров'я нації», майже 90 % дітей, учнів і студентів мають відхилення у здоров'ї, понад 50 % – незадовільну фізичну підготовку, близько 70 % дорослого населення – низький та нижчий за середній рівні фізичного здоров'я (у тому числі у віці 16–19 років – 61 %, 20–29 років – 67,2 %, 30–39 років – 66 %, 40–49 років 81,5 %, 50–59 років – 81 %, 60 років і старші – 98,1 %). Результати сучасних наукових досліджень, аналіз практики роботи загальноосвітніх навчальних закладів дають змогу виявити, що переважна більшість фахівців фізичної культури недостатньо підготовлена до реалізації інтегрованої системи професійних функцій та потребує вдосконалення професійно-педагогічної компетентності. За даними дослідження Хоменко П.В. (2012), 78 % вчителів фізичного виховання (з 271 респондента) зазначають, що сучасна професійна освіта має бути спрямованою на формування не вузькоспеціалізованих, формальних, а, насамперед, дієвих довготривалих знань, які можуть бути забезпечені лише за умови їхньої транспредметності та цілісності; 74 % опитаних виявляють потребу удосконалення природничо-наукової підготовки фахівців цієї галузі [11].

Знання, вміння та навички, отримані при навчанні у ВНЗ, беззаперечно є важливими. Разом з тим саме компетентності є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність студента-випускника до життя, його подальшого особистого розвитку й до ак-

тивної участі в житті суспільства, бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. Тому прогресивна освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання — сформувати у людини вміння навчатись.

Теоретичні засади компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури визначаються сутністю понять, покладених в основу їх розробки. У літературних джерелах пропонуються різні підходи щодо визначення понять «компетентність» та «компетенції». З урахуванням походження цих термінів («компетентність» — обізнаність, «компетенції» — функції) найбільш повними визначеннями, які відповідають тлумаченню їх сутності, вважаємо такі [6].

Компетентність — це здатність діяти на основі здобутих знань. Вона передбачає досвід самостійної діяльності на основі універсальних знань. Компетентність є загальною здатністю, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих у навчанні.

Категорією «компетенція» окреслюється коло повноважень, а також знань, умінь, навичок (освіти, підготовки), необхідних для реалізації мети і завдань діяльності.

Освітні компетенції — це складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує студент під час навчання. Освітня компетенція припускає засвоєння студентом не розрізнених знань і вмінь, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напрямку наявна відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер. Поняття компетентності охоплює не тільки когнітивний і операційно-технологічний складники, а й мотиваційний, етичний, соціальний та поведінковий. Компетентність є результатом набуття компетенцій [5; 8].

Вища освіта вчителя фізичної культури висуває вимоги до його особистості як сучасної, освіченої людини, представника соціального прошарку — інтелігенції. Тому соціальні, полікультурні, інформаційні, комунікативні компетентності є необхідними. Їх перелік утворює групу загальних компетентностей. Вони забезпечують виконання функцій членів суспільства, співробітників, батьків тощо — соціальних ролей, що не мають фахового забарвлення [1].

Таким чином, *майбутній фахівець фізичної культури* — особистість, яка цілеспрямовано здобуває кваліфікацію відповідно до визначеного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності з формування високого рівня фізичної культури та культури здоров'язбереження учнів [10].

Аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту в зарубіжних країнах [10] дає можливість дійти висновку про те, що до структури професійної підготовки фахівців цієї галузі входять університетські факультети: фізичного виховання, фізичної освіти, фізкультури та спорту; інститутські: фізичного виховання, фізичної культури, спортивні, фізкультурні педагогічні; факультети фізичного виховання у коледжах; технікуми фізичної культури; вищі педагогічні училища; інструкторські курси з масової фізичної культури при університетах. Уніфікована «Європейська модель» навчальних планів галузі «Фізична культура та спорт», розроблення якої розпочалося з 1995 р. у межах програми «Сократ», передбачає розподіл годин за такими циклами дисциплін: загальнонаукові, соціально-гуманітарні, педагогічні, спеціальні, спортивні. Загалом цикл загальнонаукових дисциплін становить 726 годин навчального часу [12].

Розподіл кількості годин дисциплін навчальних планів ВНЗ у різних зарубіжних країнах суттєво відрізняється. Навчальні плани вищих навчальних закладів зарубіжних країн, характерною особливістю яких є варіативність, містять три типи дисциплін — обов'язкові, частково елективні (за вибором), цілком елективні [9; 13].

Фахівець фізичної культури в Європі розглядається як людина, яка має здійснювати перехід фізичної культури суспільства на якісно новий рівень розвитку, від здібностей і можливостей такого спеціаліста буде залежати ефективність і результативність цього процесу. Саме тому професійна підготовка українського фахівця фізичної культури у контексті проблеми модернізації системи національної освіти стосовно європейських вимог є досить актуальною і потребує негайного вирішення, оскільки може виступати лімітуючим фактором упровадження інноваційних ідей у практику соціальних процесів [4].

Аналіз праць вітчизняних дослідників засвідчив, що професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури здійснюється сьогодні відповідно до таких груп принципів: соціальних, загальнодидактичних і спортивного тренування. У процесі професійної підготовки всі навчальні заняття мають бути оздоровчого характеру, а також спрямовуватися на всебічний і гармонійний розвиток особистості і нести професійно-прикладну значимість [3]. У сучасних умовах система професійної підготовки педагогічних кадрів виділяє низку пріоритетних завдань: психолого-педагогічна готовність; володіння різними методами діагностики; готовність до роботи в нових системах; знання сучасних гуманістичних концепцій і методик навчання та виховання особистості фахівця нового типу [7].

Продуктом професійної підготовки має бути фахівець, який: а) готовий виконувати свої професійні обов'язки в галузі забезпечення фізичної культури суспільства; б) повинен набути спеціальних знань чи певного рівня фізичної підготовленості; в) готовий забезпечити щойно реалізований педагогічний процес у майбутньому [11].

Посилення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури має на меті, перш за все, модернізацію навчально-педагогічного процесу, змісту структури його організації, використання інноваційних технологій для його активізації [2].

Хоменко П.В. на основі системного аналізу комплексу наукових праць для оцінки рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури узагальнив та визначив критерії професійної компетентності в галузі природничо-наукових дисциплін (*табл. 1*). Критерії професійної компетентності визначено як множину характеристик, відносні та кількісні показники якої виявляють рівень відповідності професійних якостей особистості вимогам професійної діяльності [11].

Отже, таке уявлення про сутність компетентностей та компетенцій вчителя фізичної культури створює теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку методології та методичного інструментарію підготовки майбутнього фахівця.

Таблиця 1

**КРИТЕРІЇ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ГАЛУЗІ
ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ ДИСЦИПЛІН [11]**

№ п/п	Критерії професійної компетентності	Зміст професійної компетентності
1	Мотиваційний	Сукупність мотивів, які спонукають до оволодіння професійною діяльністю, постійного саморозвитку та самовдосконалення
2	Теоретичний	Якість засвоєння теоретичних професійних знань, їх міцність та лабільність
3	Діяльнісний	Рівень сформованості комунікативних і організаційних здібностей та характер особистісної спрямованості
4	Професійно-прикладний	Ступінь відповідності сформованих характеристик особистості вимогам професійної діяльності та якість виконання елементів цієї діяльності
5	Оцінно-корекційний	Сформованість здатності до оцінювання власної діяльності та внесення корективів у процесі розвитку

Джерела

1. Бугеря Т.М. Подготовка педагога к реализации межпредметных связей в высших учебных заведениях / Т.М. Бугеря // Вісник Луганськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка (медико-біологічні науки). — 2010. — № 15 (202). — С. 152–159.
2. Кравченко Л. Ресурсно-диференційований науковий підхід до професійної підготовки фахівців фізичної культури / Л. Кравченко, О. Корносенко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. — Слов'янськ, 2011. — С. 83–90.
3. Круцевич Т. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури / Т. Круцевич, М. Зайцева // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. — 2005. — № 4. — С. 41–44.

4. Мединський С.В. Модель сучасного фахівця фізичної культури і спорту як основа його професійної підготовки у вищих навчальних закладах / С.В. Мединський // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — 2010. — № 6 (8). — С. 340–347.
5. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. — К.: К.І.С., 2004. — С. 7–24.
6. Омеляненко І.О. Теоретичні основи компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури / І.О. Омеляненко // Професійні компетенції та компетентності вчителя : матер. регіонального наук.-практ. семінару. — Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. — С. 117–118.
7. Онопрієнко О.В. Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олександр Васильович Онопрієнко. — Черкаси, 2009. — 296 с.
8. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. — К.: К.І.С., 2004. — С. 25–45.
9. Сущенко Л.П. Аналіз навчальних планів підготовки фахівців фізичного виховання та спорту у 80–90 рр. ХХ століття / Л.П. Сущенко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2002. — № 1. — С. 244–252.
10. Сущенко Л.П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Людмила Петрівна Сущенко. — К., 2003. — 650 с.
11. Хоменко В.П. Природничо-наукова підготовка фахівця фізичної культури : [монографія] / В.П. Хоменко. — Полтава : ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2012. — 380 с.
12. Tauh C. Accreditation: a Change of Paradigm in German Higher Education / C. Tauh // EAIE Forum. — 2000. — Vol. 2. — № 1. — P. 12–14.
13. Tuning Educational Structures Europe. Line I. Learning Outcomes. Competences. Methodology. 2001–2003. Phase 1. [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.relintdeusto.es/Tuning Project/index.htm>

В статье анализируются теоретические основы компетентностного подхода к подготовке учителя физической культуры. Определяются требования высшего образования к личности учителя физической культуры; критерии и содержание профессиональной компетентности специалистов физической

культуры в области естественно-научных дисциплин как базовых при подготовке учителя физической культуры.

Ключевые слова: физическое воспитание, учитель физической культуры, компетенции, компетентности, современное высшее образование.

The article analyzes theoretic basis of competent approach to physical education teacher training. It determines requirements of higher education to physical education teacher's personality; criteria and content of physical education specialists' professional competence in natural sciences as basic while physical education teacher training.

Key words: physical education, physical education teacher, competencies, competences, modern higher education.

УДК 796.492:373.5

Гацко О.В.,

старший викладач

кафедри фізичного виховання

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка;

Модлінська М.І.,

викладач кафедри фізичного виховання

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

ОЗДОРОВЧИЙ БІГ — ЗАСІБ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я У СИСТЕМІ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ УЧНІВ

Розглянуто вплив оздоровчого бігу на організм людини. Здійснено аналіз науково-методичної літератури та визначено основні вимоги методики щодо занять бігом. Оцінено стан здоров'я дітей та підлітків. Надано практичні рекомендації учням, які самостійно займаються бігом. Встановлено, що для нормального функціонування організму кожній людині необхідний певний мінімум рухової активності. Тому виникає потреба більше уваги приділяти організації систематичних самостійних занять фізичною культурою і спортом учнів.

Ключові слова: оздоровчий біг, самостійні заняття, здоров'я, рухова активність.